

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андреев А. Ф. Основы кадрового менеджмента / А. Ф. Андреев, Н. В. Гришина, С. Г. Лопатина. – М. : «Юрайт», 2001. – 354 с.
2. Богиня Д. П. Трудовий потенціал України: Соціально-демографічний аспект / Д. П. Богиня. – Львів, 2002. – 355 с.
3. Грей К. Ф. Управление проектами. / К. Ф. Грей, С. У. Ларсон. – М. : Дело и Сервис, 2003. – 528 с.
4. Ефимова О. П. Экономика гостиниц и ресторанов. / О. П. Ефимова – М. : Новое знание, 2004. – 391 с.
5. Кириллов Л. Как заставить сотрудников "гореть" на работе // Управление персоналом. – 2000.- № 6. – С. 26-31.
6. Колпаков В. М. Управление развитием персонала : Учебное пособие для студентов вузов. / В. М. Колпаков – К. : МАУП, 2006. – 712 с.
7. Крушельницька О. В. Мотивація та оцінка діяльності персоналу : Навч. посібник. / О. В. Крушельницька – Житомир : ЖІПІ, 2000. – 215 с.
8. Лукашевич Н. П. Психология труда : Учебное пособие / И. В. Сингаевская, Е. И. Бондарчук – К. : МАУП, 2004. – 112 с.
9. Лук'янченко Н. Д. Керування трудом на промислових підприємствах. / Н. Д. Лук'янченко – Донецьк: Донбас, 2000. – 196 с.
10. Мошок Г. Є. Менеджмент підприємства : Підручн. / П. А. Гомба, П. П. Піддубна – Київ : Київ. нац. торг.-екоп. ун-т., 2002. – 371 с.
11. Нечаюк Л. І. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Н. О. Телеш – К. : Центр Навчальної Літератури, 2003. – 346 с.
12. Шахмалов Ф. И. Американский менеджмент. Теория и практика / Ф. И. Шахмалов. – М. : Наука, 2002. – 272 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Василенко Олена Вікторівна – викладач кафедри готельно-ресторанної справи Київського університету туризму, економіки і права.

Катерина ГЛЯНЕНКО (Дніпродзержинськ, Україна)**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

У статті розглядається проблема розвитку комунікативних здібностей учнів на уроках української мови, обґрунтовується її актуальність в межах сучасної концепції національної освіти. Досліджуються можливості забезпечення вчителем оптимальних умов для різнобічного мовленнєвого розвитку кожного учня. Розглядаються характеристики окремих груп методів та прийомів навчання, їх систем, які сприяють особистісно зорієнтованому творчому навчанню.

Ключові слова: *Комунікативні здібності, методи і прийоми навчання, продуктивне навчання, особистісно зорієнтований підхід, взаємонавчання.*

The problem of the development of pupils' communicative skills at the lessons of the Ukrainian language is studied in the article, its actuality in the modern aspect of national education is grounded. The opportunities of reaching the optimal conditions for communicative development of each student are investigated. The characteristics of separate groups of study methods, their systems that promote personally oriented education are taken into consideration.

Key words: *communicative skills, study methods, productive studying, personally oriented education, inter-studying.*

Постановка проблеми. Сучасна концепція національної освіти ставить перед учителем української мови чітку вимогу: сприяти формуванню національно-мовної особистості, яка характеризується свідомим ставленням до мови, розвиненим мовленням, мисленням, інтелектом. Під час навчання мають бути створені умови для позитивного розвитку, психологічного комфорту, творчої реалізації. Необхідно розвивати в учнів мовленнєву пам'ять, мовне чуття, тобто вміння наслідувати традиції використання мовних одиниць, коли необхідно відтворити особистий погляд в усному та писемному мовленні.

Основна мета навчання української мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами мови – її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетенції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом учені почали виділяти компетентність як окремих підхід до навчання мови. Компетентісний підхід забезпечує формування низки компетенцій, якими має оволодіти кожний мовець. У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти виділяють загальні компетенції (знання світу, соціокультурні знання, практичні вміння і навички) та лінгвістичні, комунікативні. Психологічні аспекти проблеми формування мовленнєвої компетенції відображені в працях Л. Щерби, Л. Виготського, М. Жинкіна, І. Синиці. Педагогічні і

методичні питання її формування розробляли й сучасні вчені: В. Бадер, О. Біляєв, Т. Ладижинська, М. Пентлюк, Л. Мацько, Г. Шелехова, В. Мельничайко, А.Ф. Курінна, Н. Голуб, М.А. Василик, О.О. Паршикова.

Постановка завдання. Для досягнення освітньої мети в школі найбільш відповідним є комунікативно-функціональний та особистісно зорієнтований підходи до навчання української мови. Мета статті – дослідити можливості забезпечення вчителем оптимальних умов для різнобічного мовленнєвого розвитку кожного учня.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна спрямованість у методиці викладання мови дає змогу реалізувати ціннісний, розвивальний і виховний аспект української мови як навчального предмета. Різні завдання комунікативного характеру спрямовують учнів на засвоєння певних знань, формують уміння і навички контролювати власне висловлювання. Постановка і вирішення завдань пізнавальної теми уроку сприяє не тільки кращому запам'ятовуванню вивченого, а й розвиває інтелектуальні й розумові здібності учнів, виробляє навички самоосвіти.

Безліч проблем у шкільній практиці навчання української мови, недостатня сформованість комунікативних умінь та навичок, мотивація навчання мови, що не сприяє посиленню інтересу до її вивчення, методична недосконалість навчання, свідчать про необхідність змін у технології навчання, реалізації сучасного підходу в комунікативно-діяльнісному, особистісно зорієнтованому, функціонально-стилістичному аспектах.

Педагогічна наука і практика розробили і перевірили значну кількість різних методів навчання. Одні з них використовуються давно і вже стали традиційними. Інші народилися порівняно недавно.

Зупинимось на класифікації методів навчання, яку запропонував А. В. Хуторської, яка складається з трьох видів методів (рис.1):

- Ⓜ евристичних методів;
- методів продуктивного навчання;
- системи занять, що утворені шляхом трансформації методів навчання та його різних форм.

Розглянемо характеристики окремих груп методів та прийомів навчання, їх систем за даною класифікацією, які сприяють особистісно зорієнтованому творчому навчанню.

Характерними ознаками груп таких методів та прийомів навчання є:

- навчання в ситуаціях, максимально наближених до реальних;
- навчання не як повідомлення знань, а як навчання практичного їх використання;
- навчання в емоційно насиченому просторі.

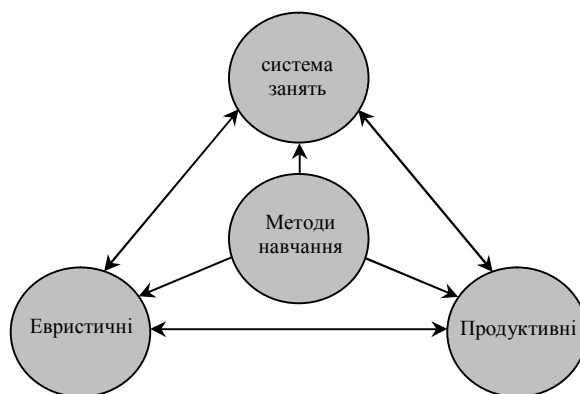

Рис. 1. Альтернативна класифікація методів навчання А.В.Хуторського

За характером пізнавальної діяльності учнів та її метою А. В. Хуторський класифікує методи продуктивного навчання на три групи:

1. Когнітивні (мета навчальної діяльності – пізнання об'єкту).
2. Креативні (мета – створення усної чи письмової навчальної продукції).
3. Методи організації навчання (учень самостійно оцінює свій рівень знань чи відбувається взаємонавчання, взаємоконтроль).

Когнітивні методи на уроках української мови

Метод емпатії

На уроках мови створюю всі необхідні умови для формування емпатійної здатності, для подолання емоційної «глухоти». Вчу дітей з довірою і співчуттям ставитись до незнайомих емоційних станів, які відкриваються їм у текстах. Діти стають емоційно і духовно багатшими.

Головне завдання – зробити вивчення твору близьким для дітей, таким, що спонукає до роздумів, почуттєвих реакцій (радість, біль, жаль, сум, гнів, обурення). Текст повинен сприйматися не лише розумом, але й серцем, схвилювати дитину, знайти відгук у її душі, тільки тоді особистість навчиться співпереживати, співчувати.

Комунікативний практикум

1. Пізнавальна тема уроку: «Підкорювачі вершин»

Прочитайте текст, визначте його тему. У якому реченні сформульовано основну думку тексту. Дайте відповіді на запитання й виконайте завдання.

- Що таке альпінізм?
- Якими рисами характеру повинен володіти спортсмен-альпініст? Що він повинен уміти?
- Чого вчить нас ставлення альпіністів один до одного?

Альпіністи

Той, хто якось захопився альпінізмом, пронесе любов до нього через усе життя.

У горах альпіністи йдуть рівно, спокійно, кожен крок роблять обережно. Одягнені вони по-похідному.

До високогірної мандрівки спортсмени готуються наполегливо, довго й ретельно. Вони повинні уміти робити все: правильно укласти рюкзак, уміло розвести багаття, вільно, швидко та точно орієнтуватися на місцевості, зокрема за картою та компасом.

Альпіністи знають, що таке небезпека і справжня дружба. Завжди і всюди вони намагаються ставитися один до одного уважно, турботливо, по-товариськи. Ніколи й ніде альпініст не залишить товариша в біді (З журналу).

• Знайдіть у тексті слова, які пояснюють дієслова і вказують на ознаку дії. На які питання вони відповідають? Як називаються?

Клоуз-тест

Проводжу у швидкому темпі. Учні дають чітку змістовну відповідь.

♣ Клоуз-тест. «Прислівник»

1. Прислівник – це _____
2. У реченні найчастіше буває _____
3. Відповідає на запитання _____
4. Має морфологічні ознаки _____
5. Прислівник, поєднуючись з дієсловом, вказує на _____
6. Прислівник, поєднуючись з іменником, вказує на _____
7. Прислівник, поєднуючись з прикметником, іншим прислівником, вказує на _____

▪ Взаємоперевірка.

Евристичне спостереження

Учні аналізують мовний матеріал, текст. Ефекту досягають за рахунок здійснення пошукової діяльності. Спрямовую пошуки учнів, «націлюю» на можливі висновки. Учні вчаться бачити головне, робити висновки, самостійно здобувати знання за допомогою спостереження, відкриваючи для себе щось нове. *Спостереження є джерелом знань.*

Метод дослідження

Учням даю завдання, яке вони виконують самостійно, лише направляю в необхідному руслі дослідницьку діяльність.

Цей метод забезпечує розвиток в учнів творчих здібностей, формує самостійність, створює умови для природного самовираження дітей, дозволяє обрати свій спосіб роботи, фіксації матеріалу.

Метод помилок. Редагування

Метод помилок використовую для закріплення матеріалу, контролю знань. Завдання учнів полягає в тому, щоб виявити і пояснити помилку в процесі колективного обговорення. Це може бути виявлення орфографічних, пунктуаційних, граматичних та лексичних помилок у тексті.

Визначте види помилок, відредагуйте і запишіть виправлені речення.

Так було:	Треба так:
У салоні стало <i>ще більш просторніше й затишніше.</i>	У салоні стало більш просторо і затишно.
Ми дуже <i>близько наблизились</i> до автомобіля.	Ми дуже близько підійшли до автомобіля.
Звістку жінка сприйняла <i>рівнодушно</i>	Звістку жінка сприйняла байдуже.
Роман <i>обратно</i> забув принести дискету.	Роман знову забув принести дискету.
<i>Завдяки</i> хворобі вона <i>відстала</i> з математики.	Через хворобу вона не встигала з математики.
Аптека працює <i>круглосуточно</i> .	Аптека працює цілодобово.

Креативні методи на уроках української мови

Бліц-турнір

Організуючи роботу, учні об'єднуються у дві групи (команди). Змагання, що проводиться в короткі терміни порівняно зі звичайним часом, викликає в учнів інтерес. Вони вчаться не тільки правильно й точно формулювати запитання, але й давати чіткі, змістовні відповіді. Представники однієї групи ставлять запитання до учнів іншої і навпаки. Якщо учасники не можуть дати відповіді на поставлене питання, допомагають учні класу.

«Вільне письмо»

Дана стратегія допомагає зібрати до купи свої думки через їх записування без зупинки. Стратегію «Вільне письмо» варто використовувати на етапі усвідомлення матеріалу.

Наприклад, написати етюд «Зимовий ранок», використовуючи прислівники, що пишуться разом, окремо, через дефіс.

Інтелектуальна хвилинка

Інтелектуальну хвилинку проводжу у швидкому темпі. Учні дають чітку змістовну відповідь.

1. Гра «Далі...»

Суть завдання полягає в тому, що учні, почувши словосполучення з прислівником, повинні швидко поставити до нього питання і вказати його розряд за значенням.

Часу на роздуми нема. Якщо ви не знаєте, говорите слово «Далі...», тоді відповідає наступний гравець.

Наприклад, сміється весело (ЯК?) – якісно-означальний

I команда

1. Почули тут (ДЕ? – місця)
2. Сказав спересердя (ЧОМУ? – причин.)
3. Відвідує щодня (КОЛИ? – часу)
4. Сказав для сміху (ДЛЯ ЧОГО? – мети)
5. Зустрілися вчора (КОЛИ? – часу)
6. Ідемо верхи (ЯК? – способу дії)
7. Розказував цікаво (ЯК? – якісно-озн.)

II команда

1. Зустрів учора (КОЛИ? – часу)
2. Виглядав гарно (ЯК? – як.-означ.)
3. Дуже добрий (В ЯКІЙ МІРІ?)
4. Спеціально чекав (ЯК?-спос. дії)
5. Гляньте вниз (КУДИ? – місця)
6. Розрізав навпіл (ЯК? – спос. дії)
7. Не знайшов ніде (ДЕ? – місця)

2. «Я бачу дивний краєвид»

Опишіть дивний краєвид, використовуючи різні розряди прислівників. Дівчата випишують використані хлопцями прислівники і навпаки. При оцінюванні враховується зміст опису, кількість використаних прислівників, а також грамотність.

Учні описують пейзаж і зачитують його.

Скарбниця слова

Скарбниця слова – різновид творчої роботи, що сприяє розвитку комунікативних та креативних здібностей учнів.

Пропоную учням стати авторами афоризмів й продовжити думку. Цей прийом допомагає долати стереотипи, правильніше висловлюватися щодо запропонованих тем, по суті й переконливо, порівнювати з іншими судженнями. Наприклад:

Дружити ...

Посмішка ...

Життя ...

Висновки. Отже, заняття з української мови намагаюся будувати так, щоб кожен із проведених видів робіт виконував свою роль у формуванні певного комунікативного вміння, щоб учні успішно оволодівали і монологічним, і діалогічним мовленням, спираючись на знання про текст, стилі, типи, жанри мовлення, ситуацію спілкування, набували культури мовлення. Комунікативна діяльність здійснюється під час розв'язання учнями системи усних і письмових мовленнєвих завдань, розташованих у порядку зростання їх складності. Такі уроки цікаві учням, адже на них створюються етюди, художні пейзажі, роздуми, сенкани, есе, асоціативні ряди.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бондаренко Н. В. Українська мова: Підруч. Для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням рос. мовою. – К.: Освіта, 2007. – 256 с.
2. Варзацька Л., Ярчук О. Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості // УМЛШ, 2007. – №2. – С. 13–19.
3. Пентилюк М.І., Горюшкіна О., Нікітіна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови // УМЛШ. – 2006. – №1. – С. 15–20.
4. Пехота О. М., Старева А. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. – Миколаїв, 2005. – 272 с.
5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К., 2004. – 192 с.
6. Сергієнко А. Роль групових технологій у формуванні комунікативних компетенцій старшокласників // Дивослово. – 2008. - № 10. – С. 14-18.
7. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку // Дивослово. – 2004. - № 8.
8. Фурдуй М.І. Українська мова. Практикум з правопису: Навч. посібник / За ред. В.В. Різуна. – К.: Либідь, 2003. – 272 с.
9. Хуторський, А.В. Методи евристичного навчання / А.В. Хуторський // Шкільні технології, № 1-2. – 1999. – С. 233-243.
10. Шевцова Л.С. Методика застосування мовленнєво-ситуативних завдань. – Житомир, 2004. Дороз В. Вивчення української мови // Дивослово.– 2008.– №8. – С.9.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гляненко Катерина Андріївна – вчитель української мови та літератури комунального закладу «Середньої загальноосвітньої школи № 44 м. Дніпродзержинська», аспірантка кафедри фізичної і психолого-фізіологічної підготовки Кіровоградської льотної академії національного авіаційного університету.

Ірина МЕДВЕДЕНКО (Київ, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ НОРМУВАННЯ ЧАСУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ТЕХНОЛОГІ ОБРОБКИ ТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

У статті розглянуто значення нормування часу як складової частини організації процесу практичного навчання. Визначено сутність, зміст і особливості поняття нормування часу у процесі технологічного практикуму у системі підготовки майбутніх учителів технологій.

Ключові слова: методи, методика навчання, нормування часу, практичне навчання, технологічний практикум.

In the article the value of setting time norms is considered as a component of organising the process of practical studies. The paper determines the essence, contents and features of defining time norms set in the process of technological practical work in the system of preparing future teachers of technologies.

Keywords: methods, method of studies, setting time norms, practical studies, technological practical work.

Постановка проблеми. В даний час надзвичайно ускладнився не лише зміст процесу під час практичного навчання, але і організація самого процесу. Роль викладача як джерела інформації відносно зменшується, але зростає значення і масштаби його організаційної діяльності.

Забезпечити високу ефективність будь-якого виробництва неможливо без оптимізації процесу витрачання усіх видів ресурсів, у тому числі живої праці рf допомогою її нормування, яке є основою організації праці на підприємстві, в установі, організації. Головною метою нормування, встановлення міри праці, є максимальне зменшення витрат виробництва за рахунок оптимального та щільного використання робочого часу, вивільнення його від непродуктивних витрат.

Технологічний практикум – це нормативна навчальна дисципліна, метою якої є формування у студентів фахових умінь і навичок. Характерною особливістю протікання навчального процесу у межах даної дисципліни є виконання практичних завдань. Порівнюючи навчальний та виробничий процес, у даному випадку, впливає очевидна спільна умова: ефективність процесу можна підвищити при застосуванні нормування праці.

Отже, нормування часу якраз і є тією самою складовою частиною організації процесу практичного навчання, що забезпечить високу ефективність навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі навчання технології обробки текстильних матеріалів, через його творчий характер, особливе значення має раціональне використання робочого часу.

Багато методистів, науковців, викладачів вважають нормування часу одним із основних показників при оцінюванні результатів виконаної роботи. Так, принципами організації, плануванням, методикою нормування праці займалися та розглядали у своїх наукових працях П. М. Керженцев, Г. З. Бедний, М. Н. Рябцев, Р. Г. Сапожников, В. М. Абрамов, В. М. Канюк, А. М. Гриненко, А. М. Колот, В. І. Чернов, Г.Т. Завіновська та ін.

Мета написання статті – розкрити сутність та обґрунтувати доцільність використання методики нормування часу у процесі навчання технології обробки текстильних матеріалів майбутніх учителів технологій.

Виклад основного матеріалу. Суттю нормування праці вважається визначення об'єктивно необхідних витрат робочого часу при проектуванні раціональних трудових процесів та встановленні прогресивних, науково обґрунтованих норм праці та практичному запровадженні комплексу заходів щодо підвищення загальної результативності праці.

Для розуміння природи поняття „нормування” звернемось до його тлумачення. Очевидно, що „нормування” походить від слова норма. Так, за «Філософським словником», поняття «норма» (від лат. norma – правило, взірць) – в широкому розумінні обмеження, якому підпорядковано певний процес чи його результати [11: 451].

Норма часу – це величина витрат робочого часу, встановлена для виконання одиниці роботи (продукції, послуги) одним або групою працівників, відповідної кваліфікації в певних організаційно-технічних умовах. Усі складові частини норми часу подаються в одному масштабі вимірювання (хвилинали, годинах) [1; 2].

Предметом нормування праці є обмежена тривалість у часі трудового процесу, його складу і послідовності складових частин. Об'єктом нормування є доцільна діяльність людини фізичної чи розумової праці. Отже змістом роботи нормування праці є аналіз виробничого процесу, розподіл його